

Ứng dụng Công nghệ thông tin trong hoạt động chia sẻ tài nguyên thông tin tại các thư viện Việt Nam

Đoàn Mậu Hiển – Trung tâm Học liệu – Đại Học Cần Thơ

Cùng với những thành tựu phát triển của khoa học và công nghệ, đặc biệt trong lĩnh vực công nghệ thông tin (CNTT), Việt Nam đã và đang ứng dụng mạnh mẽ CNTT trong việc quản lý nguồn tài nguyên thông tin. Đây là hoạt động không thể thiếu trong công tác quản lý nguồn tài nguyên thông tin to lớn của thư viện. CNTT đã mở ra nhiều cơ hội mới, đây được xem là một tiềm năng đầy hứa hẹn cho sự hợp tác giữa các thư viện và trung tâm thông tin trong việc chia sẻ kho tài nguyên thông tin hiện tại và tương lai.

Chia sẻ tài nguyên số là gì?

Chia sẻ tài nguyên số là một hình thức hoạt động mà trong đó các chức năng được chia sẻ chung bởi một số thư viện với nhau. Thuật ngữ “tài nguyên số” được dùng để chỉ bất kỳ hoặc tất cả các tài liệu, chức năng, dịch vụ và chuyên môn của đội ngũ nhân viên chuyên nghiệp và không chuyên nghiệp (Trần Thị Quý, 2011).

I. Thực trạng, thách thức và hướng giải quyết cho việc chia sẻ nguồn tài nguyên thông tin

1. Thực trạng và thách thức

Một số vấn đề về thực trạng và thách thức trong việc chia sẻ nguồn tài nguyên thông tin:

- Chính sách khai thác thư viện của mỗi trường khác nhau, một số trường có chính sách cởi mở trong việc mượn trả tài liệu in ấn, tài nguyên số, chính sách sử dụng tài nguyên số. Bên cạnh đó, một số trường có hệ thống quản lý thư viện điện tử có thể chia sẻ tài liệu qua cổng Z39.50 nhưng một số trường khác không thể chia sẻ qua cổng này, do nhiều nguyên nhân khách quan có thể do các nhà cung ứng phần mềm, cũng có thể do khả năng quản lý công nghệ thông tin,...

- Nguồn tài nguyên điện tử của các trường là không đồng đều, có những trường có nguồn tài nguyên điện tử phong phú cả về tài liệu điện tử nội sinh lẫn các cơ sở dữ liệu trực tuyến. Quy mô tổ chức thư viện, vốn tài liệu của mỗi trường, quy mô đào tạo ngành, nghề của mỗi trường, cơ sở vật chất, hạ tầng CNTT cũng khác nhau... nên việc hợp tác chia sẻ nguồn tài liệu cũng bị hạn chế. Ngoài ra, vị trí địa lý cũng là yếu tố cản trở việc chia sẻ tài nguyên trong thư viện.

- Luật bản quyền cũng gây khó khăn trong việc liên kết chia sẻ tài nguyên thông tin.

Chúng ta thấy, những nỗ lực chia sẻ tài nguyên ở các trường đại học Việt Nam chưa thật sự phát triển và chưa hiệu quả, chỉ dừng ở mức độ nhỏ lẻ ở một số hệ thống trường đại học lớn: Đại học quốc gia Hà Nội, Đại học quốc gia TP HCM, Đại học Đà Nẵng, Đại học Cần Thơ,.... Điều này gắn liền với sự bất cập của nguồn tài liệu hiện có, thái độ bất

hợp tác của các thư viện Đại học, tổ chức và nguồn nhân lực con người chưa đáp ứng nhu cầu hiện đại hóa thư viện, một số thư viện còn chưa ứng dụng CNTT trong hoạt động thư viện. Những vấn đề này trở nên khó khăn trong các phương thức chia sẻ tài nguyên. Các dịch vụ thông tin được thay đổi ở tốc độ khá chậm và sự thích nghi của các thư viện đại học Việt Nam tạo ra nhiều thách thức cho sự hợp tác trong tương lai. Các thư viện cần phải có kiến thức về lý thuyết và thực tiễn trong việc ứng dụng CNTT, phải xây dựng cơ sở hạ tầng cần thiết để thúc đẩy chia sẻ tài nguyên.

Ngày nay, các đối tượng chia sẻ tài nguyên đã thay đổi quan niệm cũ do việc tăng trưởng đa chiều của các tài liệu được công bố trong thời gian qua, việc tăng chi phí của tài liệu, tiến bộ của công nghệ mới để xử lý và phổ biến thông tin là một số nguyên tắc cơ bản của yêu cầu chia sẻ tài nguyên thông tin giữa các thư viện.

Thư viện truyền thống bị ảnh hưởng lớn bởi các rào cản thông tin liên lạc, giống như sự thờ ơ của các thư viện cho mượn, thái độ bảo thủ, khoảng cách, ngôn ngữ, chi phí, thời gian,... cho mượn liên thư viện. Những rào cản này có thể được loại bỏ bởi hệ thống mượn liên thư viện trên máy vi tính. Có một số hạn chế đối với việc chia sẻ tài nguyên trong môi trường in ấn và vẫn tồn tại cho đến thời gian gần đây.

- Hạn chế quyền truy cập vào tài nguyên chia sẻ và dịch vụ phụ thuộc
- Truy cập vào tài nguyên chia sẻ với chi phí không hợp lý và tính xác thực của nguồn thông tin thu thập được trên Internet

Hầu hết các thư viện không được tổ chức tài liệu tốt và chưa trang bị đầy đủ các dịch vụ thông tin làm cho người sử dụng gặp nhiều khó khăn trong việc khai thác nguồn tài nguyên.

2. Hướng giải quyết:

Với những hiện trạng và thách thức toàn diện như trên đã tạo ra rào cản trong việc hợp tác chia sẻ tài nguyên trong các thư viện, vì vậy các nhà quản lý thư viện cần đề ra những mục tiêu cụ thể để nâng cấp thư viện:

- Đối với nhà trường: Cần tạo điều kiện, hỗ trợ về tài chính cho sự phát triển của thư viện nhằm mục đích sâu xa là nâng cao chất lượng nguồn tài nguyên, năng lực CNTT trong thư viện đó chính là nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo trong nhà trường.
- Đối với lãnh đạo thư viện: Thay đổi nhận thức, tư duy và phương hướng hành động, đồng thời đưa ra được những quyết định đúng đắn, kịp thời, thúc đẩy mạnh các dịch vụ thư viện, nâng cao trình độ nghiệp vụ cho cán bộ thư viện.
- Đối với cán bộ thư viện: Cần nâng cao chuyên môn nghiệp vụ – tham gia các hội nghị – hội thảo về chuyên môn thư viện nhằm nắm bắt tình hình và xu hướng phát triển công nghệ trong thư viện.

- Đối với người sử dụng thư viện: Tạo nhiều cơ hội cho người dùng thư viện tiếp cận tới nguồn lực thông tin đa dạng, phong phú có trong và ngoài thư viện một cách nhanh chóng, chính xác và đầy đủ nhất, được khai thác và sử dụng hệ thống dịch vụ đa dạng, phong phú, có giá trị gia tăng.

II. Giải pháp ứng dụng phần mềm trong quản lý và chia sẻ tài nguyên thông tin

Dưới đây là một số ứng dụng công nghệ thông tin trong việc xây dựng thư viện điện tử, thư viện số và hỗ trợ việc chia sẻ tài nguyên giữa các thư viện, trong đó bao gồm các phần mềm mua quyền sử dụng và phần mềm mã nguồn mở:

1. Sản phẩm phần mềm mua quyền sử dụng

- iLib – Phần mềm quản lý thư viện điện tử tích hợp <http://estore.cmcsoft.com/>,
- ExLibris – Phần mềm quản tài liệu in và tài liệu số <http://www.ted.com.vn>, ...

2. Sản phẩm phần mềm mã nguồn mở

Một số phần mềm mã nguồn mở hỗ trợ công tác quản lý và chia sẻ nguồn tài nguyên thông tin:

- Koha – Phần mềm quản lý thư viện điện tử: <http://koha-community.org/>
- Dspace – Phần mềm quản lý thư viện số: www.dspace.org
- Vufind – Phần mềm hỗ trợ tìm kiếm và duyệt qua tất cả các nguồn tài nguyên thư viện của bạn bằng cách thay thế OPAC: <http://vufind-org.github.io/vufind/>

Kết luận

Việc chia sẻ nguồn tài nguyên thông tin tuy gặp nhiều rào cản, nhưng trong tương lai việc ứng dụng CNTT trong hoạt động số hóa tài liệu và chia sẻ nguồn tài nguyên thông tin ở các thư viện Đại học Việt Nam đang mở ra một hướng đi mới cho sự hợp tác chia sẻ. Có thể lúc đầu chúng ta liên kết với quy mô nhỏ ở các trường đại học vùng sau đó mở rộng ra các trường ở các vùng miền khác, đây là hiệu ứng lây lan giúp việc chia sẻ nguồn thông tin ngày càng đa dạng và phong phú hơn, tạo điều kiện tốt nhất cho người dùng tin khai thác các nguồn tài nguyên thông tin ở mọi lúc, mọi nơi.

Tài liệu tham khảo

Công ty CMC Software (2014). Giới thiệu về ILIB. Truy cập từ <http://estore.cmcsoft.com/index.php/ilib.html>.

Công ty Dịch vụ Thương mại và Thông tin kỹ thuật TED (2011). Truy cập từ http://www.ted.com.vn/index.php?option=com_content&view=article&id=414&Itemid=497 <http://download.koha-community.org>.

Dspace. Giới thiệu về phần mềm nguồn mở Dspace. Truy cập từ <http://www.dspace.org/introducing>.

Liên Hiệp Thư Viện Việt Nam. Chuyên mục giới thiệu: Quá trình hình thành Liên hiệp Thư viện các nguồn tin điện tử. Truy cập từ <http://vlc.vista.vn/gioi-thieu/>

Nguyễn Hữu Hùng (2006). Cục thông tin Khoa học Công nghệ Quốc gia – Vấn đề phát triển và chia sẻ nguồn lực thông tin số hoá tại Việt Nam.

Nguyễn Quốc Uy (2013). Giới thiệu chung về Koha. Truy cập từ <http://vietnamlib.net/tin-tuc/hoat-dong-cua-vietnamlib/gioi-thieu-chung-ve-koha>.

Phan Ngọc Đông (2012). Giới thiệu phần mềm mã nguồn mở DSpace. Truy cập từ [http://dSPACEvietnam.pbworks.com/w/page-revisions/41273135/gioi-thieu Dspaceoi-thieu Dspace](http://dSPACEvietnam.pbworks.com/w/page-revisions/41273135/gioi-thieu-Dspaceoi-thieu-Dspace).

Trần Thị Quý (2011). Số hóa tài liệu – Từ nhận thức đến triển khai đào tạo tại Khoa Thông tin – Thư viện trường Đại học Khoa học xã hội & Nhân văn. Truy cập từ <http://dl.vnu.edu.vn/handle/11126/7584>.

Vufind (2014). Giới thiệu về phần mềm nguồn mở Vufind. Truy cập từ <http://vufind.org/about.php>.

Yao, X. & Zeng, L. (2012). CALIS: Interlibrary loan and document delivery services in China. *Interlending & Document Supply*, 40(2), 111 – 114. Truy cập từ <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=17031501>.